

In dit boek ontdek je wat je digitale profiel níet over je zegt

Frictie. Ethiek in tijden van dataïsme
Miriam Rasch
Uitgeverij De Bezige Bij; 238 blz., € 21,99
★★★★☆

[Tanny Dobbelaar](#) 6 mei 2020

De auteur

Essayist Miriam Rasch studeerde literatuurwetenschap en filosofie. Ze doceert aan het Instituut voor Netwerkcultuur aan de Hogeschool van Amsterdam. In 2017 verscheen haar essaybundel ‘Zwemmen in de oceaan: Berichten uit een postdigitale wereld’. Ze schrijft recensies en essays voor onder meer De Groene Amsterdammer.

Wat is dataïsme?

Hoeveel mensen overlijden aan ouderdom? In het Londen van 1650 waren dat er 696. Daarnaast stierven er negen aan verdriet, en 31 aan wolven. Ouderdom en verdriet zijn nu geen erkende doodsoorzaken meer. En pas in 1948 stierven er geen mensen meer aan wolven. Kortom: categorieën zijn minder neutraal dan ze lijken, maar zitten stilzwijgend vol interpretaties.

Dit is maar één van de vele onderwerpen in ‘Frictie’, waarin Miriam Rasch kritiek levert op wat ze beschrijft als ‘dataïsme’. Dat staat voor het geloof dat je de hele wereld in data kunt vertalen, nee, zou moeten vertalen, omdat de wereld daar baat bij heeft.

Rasch bekritiseert het dataïsme vooral omdat het streeft naar een gladde, wrijvingsloze, voorspelbare wereld. Daartegenover stelt ze de opvatting van Simone de Beauvoir: *sans échec, pas de morale*, zonder mislukking geen moraal. Ethiek ontstaat door falen, conflict, niet-weten, imperfectie. Een ethische keuze is altijd een tragische, menselijke, imperfecte keuze. Dataïsme probeert daarentegen voor elk probleem een technologische en perfecte oplossing te vinden waardoor het menselijke juist verdwijnt.

Citaat

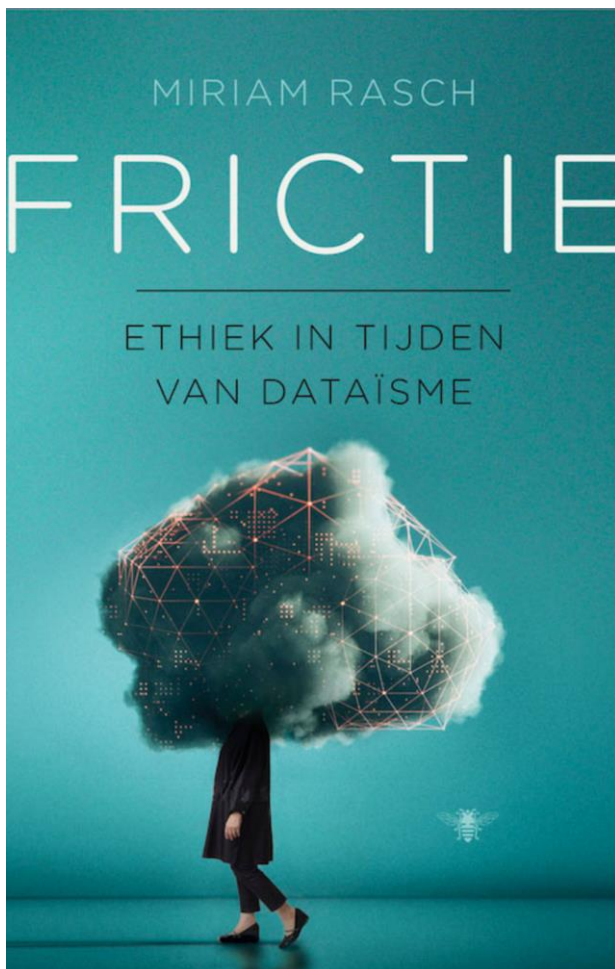
‘Zoals filosofen zich eerder gesteld zagen voor de theodicee – de vraag hoe God gerechtvaardigd kan worden in het aangezicht van het lijden – ziet Silicon Valley zich geconfronteerd met het probleem van de ‘technodicee’: hoe kan het kwaad bestaan in een door techniek geregeerde wereld?’

Gevangen in data

Kijk één keer een filmpje van Forum voor Democratie, en je staat bij Facebook bekend als een jonge man met rechtse sympathieën, waarna je ineens advertenties voor die doelgroep

binnen krijgt. Je dataprofiel is kennelijk aangevuld met nieuwe informatie waarin je jezelf vaak niet herkent.

Als je je dataprofielen met jezelf vergelijkt, ontsnapt er iets. In navolging van John Cheney-Lippold, expert in digitale studies, noemt Rasch wat niet in data gevat kan worden het *else*. Ze beschouwt het als een ethische opgave om het else steeds opnieuw onder woorden te brengen, in andere vormen van spreken, in woorden die niet precies in elkaar vertaalbaar zijn maar de rijkdom van menselijk taal laten zien.

Eén manier om gevoeligheid voor het else te ontwikkelen, is door aandacht te geven aan nutteloze details. Neem het steentje in je zak dat zo speciaal aanvoelt. Zo'n steentje staat los van leeftijd, sekse, klasse. 'Dat steentje kan bij iedereen in zijn zak zitten en toch is het hyperindividueel. Jouw steentje is het mijne niet.' Zo creëert een detail een psychische open ruimte – waar we kunnen rebelleren tegen de gladde, frictieloze wereld, meent Rasch. Hier is een essayist aan het woord die filosofische, literaire en politieke perspectieven speels met elkaar combineert.

Redenen om dit boek niet te lezen

Rasch begeeft zich op een jong en hip terrein, vol maffe termen waarvan je de noodzaak kunt betwisten, zoals math-washing, normoten, de-automatons en fauxtomation. Het boek bekritiseert allerlei filosofische aspecten van digitalisering, maar een afgebakende discussie ontbreekt. Dat kan een lezer vervelend vinden. Het boek laat zich lastig samenvatten, schrijft

Rasch zelf. Ook bekritiseert ze nauwelijks andere denkers. Alleen Yuval Noah Harari ('Homo Deus') krijgt kritiek, omdat zijn toekomstbeeld van de mens als algoritme weinig ruimte laat voor alternatieven.

Reden om dit boek wel te lezen

Rasch haalt veel overhoop, en dat doet ze in altijd frisse zinnen. Ze benut perspectieven die ze interessant vindt, en bewerkt ze of verrijkt ze, ze laat liggen wat haar niet boeit. Ze voert de lezer langs allerlei denkers en ideeën die bepaald niet mainstream zijn. Al doende laat ze zien hoe data onze wereld zijn gaan regeren. Ze lijken nauwkeurig, maar kunnen levens verwoesten door hun onnauwkeurigheid; denk aan de slachtoffers van de toeslagenaffaire bij de Belastingdienst. Data beschrijven ons alsof we meetbare types zijn, voor wie vrijheid, rechtvaardigheid en zelfbeschikking niet bestaan.